הלכות אישות פרק טז

פרק טז: גביית הכתובה

הכתובה והנדוניא

א.

הנכסים שמכנסת האשה לבעלה, בין קרקע בין עבדים בין מיטלטלין, אף על פי שהן נכתבין בשטר כתובה - אינן נקראין "**כתובה**", אלא "**נדוניא**" שמם.

ואם קיבל הבעל אחריות הנדוניא עליו ונעשת ברשותו, אם פחתה פחתה לו ואם הותירה הותירה לו - הרי זו נקראת "**נכסי צאן ברזל**".

ואם לא קיבל אחריות הנדוניא עליו, אלא הרי היא ברשות האשה, אם פחתה פחתה לה ואם הותירה הותירה לה, הרי זו נקראת "**נכסי מלוג**":

ב.

וכן, כל נכסים שיש לאשה שלא הכניסה אותן לבעלה, ולא כתבה אותן בכתובה, אלא נשארו לה לעצמה, או נפלו לה בירושה אחר שנתארסה, או ניתנו לה במתנה - הכל נקראין "**נכסי מלוג**", שכולן ברשותה הן.

ואין נקרא "**כתובה**" אלא עיקר כתובה, שהוא מאה או מאתים עם התוספת בלבד:

ג.

כבר הודענו שחכמים תיקנו כתובה לאשה, ודין התוספת כדין העיקר.

א – לא בכל עת שירצה

ולא תיקנוה לגבותה כל זמן שתרצה, אלא הרי היא כחוב שקבוע לו זמן, ואין הכתובה נגבית אלא לאחר מיתת הבעל או אם גירשה:

ב – מן הזיבורית

ג.

וכן התקינו שאם היה לבעל שדות טובות ורעות ובינוניות, ובאה האשה לגבות כתובתה ממנו, שלא תגבה אלא מן הרעה שבנכסיו, והיא הנקראת "זיבורית":

ג – שבועה כשגובה אחר מותו

ד.

וכן התקינו שכשתבוא לגבות אחר מותו - לא תגבה עד שתישבע בנקיטת חפץ שלא הניח אצלה כלום, ושלא מכרה לו כתובתה, ולא מחלה אותה.

ושמין לה כל שעליה ופוחתין אותו מכתובתה.

אבל אם גירשה לרצונו - גובה בלא שבועה, ואין שמין כסות שעליה, שהרי לקחן לה וזכת בהן, והוא רוצה להוציאה, לא היא:

ד – גובה מן הקרקע בלבד ולא משבח

ה.

וכן התקינו שלא תגבה האלמנה כתובתה אלא מן הקרקע, ואינה גובה משבח ששבחו נכסים לאחר מיתת הבעל.

ואין הבנות ניזונות לאחר מיתת אביהן משבח ששבחו נכסים לאחר מיתתו.

ואינה טורפת בכתובתה משבח שהשביח הלוקח, אף על פי שבעל חוב גובה את השבח.

ודברים אלו מקולי כתובה הן:

ה – ממטבע הפחות

ו.

וכן מקולי כתובה - שתיטול האשה כתובתה מן הפחות שבמטבעות.

כיצד? נשא אשה במקום, וגירשה במקום אחר,

אם היו מעות מקום הנישואין טובות ממעות מקום הגירושין - נותן לה ממעות מקום הגירושין.

ואם היו מעות מקום הגירושין טובות ממעות מקום הנישואין - נותן לה ממעות מקום הנישואין:

ז.

במה דברים אמורים? בשהיה בכתובתה "מעות" סתם, אבל אם פירש בה "מטבע ידוע", בין בעיקר בין בתוספת - הרי היא כדין המלוה את חבירו מטבע ידוע, שנותן לו כמה שהלוהו, כמו שיתבאר בהלכות הלואה:

ז.

תיקנו הגאונים בכל הישיבות שתהיה אשה גובה כתובתה אחר מות בעלה אף מן המיטלטלין, כדרך שתיקנו לבעל חוב לגבות מן המיטלטלין, ופשטה תקנה זו ברוב ישראל.

וכן שאר תנאיי כתובה - כולם ככתובה הן, וישנן במיטלטלין כקרקע, חוץ מכתובת בנין דכרין, שלא מצינו מנהג ירושתה פשוט בכל הישיבות, לפיכך אני אומר מעמידין אותה על דין התלמוד שאין יורשים כתובת אמם אלא מן הקרקע:

ח.

כבר נהגו בכל המקומות שידענו וששמענו שמעם - שיכתבו בכתובה בין ממקרקעי בין ממיטלטלי, ודבר זה תיקון גדול הוא, ואנשים נבונים הנהיגו בו, שהרי זה "תנאי שבממון", ונמצאת האלמנה גובה מן המיטלטלין בתנאי זה, לא בתקנת אחרונים:

ט.

הרי שלא כתב כך בשטר כתובה, אלא נשא סתם,

אם היה יודע בתקנה זו של גאונים - גובה.

ואם לאו, או שנסתפק לנו הדבר - מתיישבין בדבר זה הרבה, שאין כוח בתקנת הגאונים לדון בה אף על פי שלא נתפרשה, כדין תנאיי כתובה שהם "תקנת הסנהדרין הגדולה", עד שנוציא בה ממון מהיורשים:

כל נכסיו אחראים לכתובה

י.

ועוד תיקנו חכמים שיהיו כל נכסי הבעל אחראין וערבאין לכתובתה. אפילו כתובתה מנה, ויש לו קרקע באלפים זהובים - הכל תחת שעבוד הכתובה.

וכל שימכור אחר הנישואין מנכסיו, אף על פי שממכרו קיים, ויש לו למכור כל נכסיו אם ירצה - יש לה לטרוף אותן בכתובתה כשיגרשנה או כשימות אם לא תמצא נכסים בני חורים.

וכשתטרוף לא תטרוף אלא בשבועה בנקיטת חפץ, כדין כל בעלי חובות.

ותקנה זו כדי שלא תהיה כתובתה קלה עליו:

דיני שבועת אלמנה

יא.

כשמשביעין בית דין או היורשים את האלמנה כשתבוא לגבות כתובתה - אין משביעין אותה אלא חוץ לבית דין, מפני שבתי דינין היו נמנעין מלהשביעה, שחוששין לה שמא לא תדקדק על עצמה בשבועה.

ואם רצו היתומים להדירה - נודרת להן כל מה שירצו, ומדירין אותה בבית דין, ואחר כך נוטלת כתובתה:

יב.

מתה האלמנה קודם שתישבע - אין יורשיה יורשין מכתובתה כלום, שאין לה כתובה עד שתישבע.

ואם נישאת קודם שתישבע - הרי זו נשבעת אחר הנישואין ונוטלת כל זמן שתרצה. אבל אינה נודרת ונוטלת, שמא יפר הבעל:

יג.

ייחד לה קרקע בכתובתה, בין שייחדה בארבעת המצרים בין במצר אחד - גובה את כתובתה ממנה בלא שבועה.

וכן, אם כתב לה מיטלטלין, והן עצמן קיימין - נוטלת אותן בלא שבועה.

וכן, אם נמכרו ונלקח בהן מיטלטלין אחרים, ונודע שאלו השניים מדמי המיטלטלין הראשונים - נוטלת בלא שבועה:

הנפרעים בשבועה בלבד

הפוגמת כתובתה

יד.

הפוגמת כתובתה - לא תיפרע אלא בשבועה.

כיצד? הוציאה שטר כתובה שיש בו אלף זוז, הבעל אומר, "נתקבלה הכל", והיא אומרת, "לא נתקבלתי אלא כך וכך", ואפילו יש עליה עדים במקצת שנטלה, ואפילו דקדקה בחשבון מה שנטלה בחצי חצי פרוטה - לא תיטול השאר אלא בשבועה:

טו.

אמר הבעל, "נתקבלה הכל", והיא אומרת, "לא נתקבלתי כלום", ועד אחד מעיד עליה שנתקבלה הכל, או מקצת - לא תיפרע כל כתובתה אלא בשבועה:

הנפרעת שלא בפניו

יח.

הנפרעת שלא בפניו - לא תיפרע אלא בשבועה.

כיצד? הרי שגירש את אשתו והלך לו - בית דין יורדין לנכסיו אחר שתישבע, ומגבין אותה כתובתה.

והוא שיהיה במקום רחוק, שיש להם טורח להודיעו. אבל אם קרוב הדבר להודיעו - שולחין לו ומודיעין אותו. אם לא יבוא - תישבע ותיטול:

הפוחתת כתובתה

יז.

הפוחתת כתובתה - נפרעת שלא בשבועה.

כיצד? הוציאה שטר כתובה באלף זוז, והוא אומר, "נתקבלה הכל", והיא אומרת, "לא נתקבלתי כלום, ואין לי אלא חמש מאות, וזה שכתב לי אלף - אמנה היתה ביני לבינו" - הרי זו נפרעת שלא בשבועה.

אבל אם אמרה, "אין בשטר כתובתי אלא חמש מאות" - אינה נפרעת בשטר זה שיש בו אלף כלום, שהרי ביטלה אותו, וכאילו הודת שהוא שקר, לפיכך נשבע שבועת הסת ונפטר:

יח.

כל מקום שאמרנו לא תיפרע אלא בשבועה - אומרין לה בית דין, "הישבעי וטלי".

ומקום שנאמר תיפרע שלא בשבועה - אומרין לבעל, "עמוד ותן לה, ואין אתה נאמן בטענה זו עד שתביא ראיה לדבריך".

יט.

אמר הבעל מעצמו " תישבעי לי על טענתי" - אומרין לה, הישבעי וטלי, ותישבע בנקיטת חפץ:

כ.

התנה עמה שתגבה כתובתה בלא שבועה, או שהיא נאמנת כל מה שתטעון - גובה ממנו שלא בשבועה כלל,

אבל אם באת ליפרע מיורשיו - תישבע ואחר כך תיטול.

כ.

התנה עמה שתהיה נוטלת מיורשיו בלא שבועה, או שתהיה נאמנת על יורשיו - הרי זו נוטלת מהן בלא שבועה.

אבל אם באה לטרוף מנכסים משועבדים - לא תטרוף אלא בשבועה, ואף על פי שהאמינה הבעל, שאין תנאי הבעל מועיל אלא עליו ועל יורשיו, אבל להפסיד ממון אחרים אינו מועיל:

עד מתי גובה כתובתה

כא.

אלמנה שהיה שטר כתובה יוצא מתחת ידה - נשבעת וגובה כתובתה לעולם, אפילו אחר מאה שנה, בין שהיתה בבית בעלה בין שהיתה בבית אביה.

ואם אין שטר כתובה יוצא מתחת ידה - אין לה כלום, ואפילו עיקר כתובה, ואפילו תבעה ביום מיתת בעלה.

וכן הגרושה, אפילו עיקר אין לה עד שתוציא שטר כתובה:

כב.

במה דברים אמורים? במקום שדרכן לכתוב כתובה.

אבל במקום שאין דרכן לכתוב כתובה, אלא סומכין על תנאי בית דין - הרי זו גובה עיקר כתובה אף על פי שאין בידה שטר כתובה, בין נתגרשה בין שנתאלמנה, בין שהיתה בבית בעלה בין היתה בבית אביה. אבל תוספת אין לה בכל מקום אלא בראיה ברורה:

כג.

ועד כמה תגבה האלמנה העיקר במקום שאין כותבין כתובה,

אם היתה בבית בעלה - גובה לעולם.

ואם היתה בבית אביה - עד עשרים וחמש שנה.

ואם באה לתבוע אחר עשרים וחמש שנה - אין לה כלום, שאילו לא מחלה לא שתקה כל זמן זה, והרי אינה עם היורשים כדי שתאמר, נכלמתי מלתבען והן עמי בבית.

כד.

לפיכך אם היה היורש עצמו מוליך לה מזונותיה לבית אביה ומטפל בה - יש לה לתבוע כתובתה אפילו אחר חמש ועשרים שנה, מפני שזה ששתקה ולא תבעה, מפני שהיא בושה מן היורש:

טוען ונטען על הכתובה

טוען ונטען על סכום הכתובה

כה.

היא אומרת, בתולה נישאתי, ועיקר כתובתי מאתים, והבעל או יורשיו אומרין, "בעולה נישאת", ואין לה אלא מאה.

אם יש עדים שראו שעשו לה המנהגות שנהגו אנשי אותה העיר לעשותן לבתולה, כגון מיני שמחה, או מלבוש ידוע, או כתרים, או שאר דברים שאין עושין כן אלא לבתולה - הרי זו נוטלת מאתים.

ואם אין לה עדים בזה - נוטלת מאה.

ואם היה הבעל קיים - יש לה להשביעו שבועת התורה, שהרי הודה במקצת הטענה.

ונאמן הקטן להעיד בגדלו ולומר, זכור אני כשהייתי קטן שנעשה לפלונית מנהג הבתולות.

וכל הדברים האלו במקום שאין כותבין כתובה, כמו שאמרנו:

האומרת גירשתני

כו.

האשה שאמרה לבעלה, "גירשתני" - נאמנת, שאינה מעיזה פניה בפני בעלה.

לפיכך האשה שהוציאה שטר כתובה ואין עמה גט, ואמרה לבעלה, "גירשתני ואבד גיטי, תן לי כתובתי", והוא אומר, "לא גירשתי" - חייב ליתן עיקר כתובה, אבל אינו נותן התוספת עד שתביא ראיה שגירש, או יצא גט עם הכתובה מתחת ידה:

כז.

אמר לה הבעל, "כן היה, גירשתי ונתתי כל הכתובה עיקר ותוספת, וכתבת לי שובר, ואבד שוברי" - מתוך שיכול לומר לא גירשתי ולא יתחייב בתוספת - הרי זה נאמן, ומשביעה בנקיטת חפץ ונותן לה את העיקר, ונשבע הוא שבועת הסת על התוספת:

כח.

הוציאה גט ואין בידה שטר כתובה,

אם דרך אותו המקום שלא יכתבו כתובה - גובה עיקר כתובה בגט שבידה.

ואם דרכן לכתוב כתובה - אפילו עיקר אין לה עד שתוציא שטר כתובה, כמו שביארנו, ונשבע הבעל הסת על טענתה, ונפטר:

כט.

הוציאה שני גיטין ושתי כתובות - גובה שתי כתובות.

הוציאה שתי כתובות וגט אחד - אינה גובה אלא כתובה אחת.

ואי זו מהן גובה?

אם שתיהן שוות - ביטלה אחרונה את הראשונה, ואינה טורפת אלא מזמן אחרונה,

ואם היה באחת משתיהן תוספת על חברתה - גובה באי זו מהן שתרצה, ותבטל השניה:

ל.

הוציאה שני גיטין וכתובה אחת - אין לה אלא כתובה אחת, שהמגרש את אשתו והחזירה סתם, על כתובתה הראשונה החזירה:

לא.

הוציאה גט וכתובה אחר מיתת בעלה,

אם גט קודם לכתובה - גובה בגט זה עיקר כתובה, אם אין דרכן לכתוב כתובה, וגובה כל מה שיש בכתובה, שהרי זכת בה במיתתו.

ואם כתובה קדמה את הגט - אין לה אלא כתובה אחת, שעל כתובה הראשונה החזירה:

לא.

האשה נאמנת לומר מת בעלי כדי שתינשא, כמו שיתבאר בהלכות גירושין.

ומתנאיי הכתובה שאם תינשא לאחר אחר מותו - תיטול מה שכתב לה בכתובתה.

לפיכך אם באה לבית דין ואמרה, "מת בעלי, התירוני להינשא", ולא הזכירה שם כתובה בעולם - מתירין אותה להינשא, ומשביעין אותה ונותנין לה כתובתה:

לא.

באה ואמרה, "מת בעלי, תנו לי כתובתי" - אף להינשא אין מתירין אותה, שעל עסקי הכתובה באה, והרי בחזקת שלא מת, ואין דעתה להינשא, אלא ליטול כתובה מחיים בלבד:

לא.

באה ואמרה, "מת בעלי, התירוני להינשא ותנו לי כתובתי" - מתירין אותה להינשא ונותנין לה כתובתה, מפני שעיקר דבריה על עסקי נישואין באה.

אבל אם אמרה, "תנו לי כתובתי והתירוני להינשא" - מתירין אותה, ואין נותנין לה כתובה.

ואם תפשה - אין מוציאין מידה: